

Eläinten oikeuksista ja kielenkäytöstä

Esa Kolehmainen

Muun muassa professori Aulis Aarnio, tutkija Elisa Aaltola ja viimeksi (5/2005) tutkija Tapani Räsänen ovat käyneet kiintoisaa keskustelua eläinten oikeuksista *Tieteessä tapahtuu* -lehden palstoilla. Seuraavassa puheenvuorossa pyrin pitämään silmällä eläinten oikeuksista puhumisen mielekkyyttä oikeustieteilijän silmin. Keskeisenä huomion kohteena ovat oikeustieteessä vallitsevat määritelmälliset kielenkäyttöä koskevat ratkaisut, juridisessa kielessä vaikuttavat ”eri tasot” sekä filosofisesti mahdollisten kielenkäyttötapojen seuraukset.

Kuten Aarnion kirjoituksista tulee esille, oikeustieteen kielen perustana ovat tietyt kantavat määritelmälliset ratkaisut. Lyhykäisyydessään oikeustieteessä käsitellään ihmisten välisiä oikeussuhteita. Oikeussuhteesta puhuminen luo kiinnekohdan oikeustieteen abstraktille tutkimuskohteelle eli oikeussuhteessa voimassa olevien oikeusnormien kokonaisuudelle. Ihmisten väliset oikeudet ja velvollisuudet johtuvat voimassa olevista oikeusnormeista. Näistä kahdesta luokasta *velvollisuutta* voidaan esimerkiksi Kelsenin mukaan pitää kielenkäyttöllisesti ja normiteoreettisesti oikeuksista puhumista keskeisempänä (Ks. *Kelsen*, s. 138-143).

Esimerkiksi käsite ”omistusoikeus” edustaa tarkalleen ottaen sellaista toisen asteen kielenkäyttöllistä ratkaisua, joka merkitsee kaikkien muiden omistajaksi nimitettyyn kohdistuvaa velvollisuutta muun muassa olla ottamatta esinettä omistajan hallusta tai olla estämättä tätä esineen käytössä. Velvollisuuden käsitteeseen nähden oikeuksista puhumista voidaan pitää sekundäärisempänä, joskin täysin hyväksyttävänä, kielenkäytön tapana.

Oikeustieteellisessä kielenkäytössä on edellä sanotusta riippumatta otettava huomioon Räsänen esillä pitämä filosofinen kielenkäytön taso, tavanomainen oikeudellinen kieli – jota muun muassa lakitekstit edustavat – sekä oikeustieteen kieli, missä pyrkimys systemaattisesti perusteltuun ja täsmälliseen kielenkäyttöön on ensin mainittuja vahvempi.

Eri kielenkäytön tasot vaikuttavat toisiinsa. Muun muassa filosofisen oikeustieteeseen puuttuvan kielenkäytön on alistuttava tarkas-

telemaan kielenkäytön seurauksia tieteenalassa, tavanomainen oikeustieteen kieli ”luo” selittämisen kohteita oikeustieteen kielelle sekä toisaalta rajoittaa oikeustieteen kielessä muodostuvien täsmällisten käsitteiden joukkoa tarkoituksenmukaisen laajuiseksi. Perustelusuhteet vaikuttavat näin kaikkien kielen tasojen välillä.

*

Olennaista keskustelussa eläinten oikeuksista ja eläinten ”kelpoisuudesta” olla osana oikeussuhdetta on huomioida velvoitteen käsitteen tasolla vaikuttava kielenkäyttö, jota ilman oikeustieteessä ei ajatella tultavan toimeen (ks. *Arnholm*, s. 31). Perinteisessä oikeudellisessa ajattelussa ilmaisu ”eläinten oikeudet” selitetään siten, että on olemassa määrätty tai avoin joukko *ihmisiä* tai muita oikeuskelpoisia subjekteja (yhteisöjä), jotka ovat käskyjen tai kieltojen alaisia käyttäytymään suhteessa eläimiin tietyllä tavalla. Ihminen ei ole suhteessa eläimiin oikeussuhteelle ominaisella tavalla. Eläimen ”asema” oikeuslauseissa jäsentyy eräänlaisena kohteena olemisena.

Sanotun käskyn tai kiellon vastapuoleksi voidaan haluttaessa selittää *viranomaisen*, joka edustaa oikeustieteessä erityistä oikeusnormein luotua fiktiivistä ”oikeussubjektia”. Viranomaisista puhutaan ihmisten ohella henkilöinä yksin sen vuoksi, että kyseinen kielenkäyttötapa on osoittautunut tarkoituksenmukaiseksi. Viranomaisesta koskeva kielenkäyttö voidaan aina haluttaessa palauttaa ihmisiä koskevan kielenkäytön tasolle puhumalla viranomaisessa vaikuttavista luonnollisista henkilöistä (ks. *Kaisto*, s. 173). Usein käsitämme, että ihminen on ”oikeussubjektin” synonyymi. Aivan tarkalleen ottaen ihminen on vain eräs, tosin perustavin (”but the technical legal meaning of a ”person” is a subject of legal rights and duties”, [Notes], Harvard Law Review, s. 1745). Näin oikeussubjekteina voidaan oikeudellisessa kielessä pitää myös esimerkiksi osakeyhtiöitä.

*

Vaikuttaa selvältä, että eläimiä ei voida minäkään oikeustieteen taustalla vaikuttavan ajattelun puitteissa *rinnastaa* ihmisiin oikeuskelpoisina oikeussubjekteina. Tämä seuraa nähdäk-

seni siitä, että ajatuksessa eläimen velvollisuudenalaisuudesta ei ole juuri mieltä. Velvollisuuden käsitteestä puhumiseen yhdistyvät muun muassa ajatukset mahdollisuudesta velvoitteen täyttöön, velvoitteenalaisuuden ymmärtämistä sekä osallistumisesta toimintaan, josta tulee velvoitteen täyttämisen myötä itselle tai muulle ”hyötyä”. Kyseiset kriteerit eivät aina täyty.

Oikeusjärjestyksessä tunnetaan tilanteita, joissa esimerkiksi vastasyntynyt lapsi on kyvyttö ymmärtämään omistusoikeuden merkityksen, kyvyttö täyttämään tästä seuraavan kiinteistöveron maksuvelvollisuuden ja ehkäpä vielä kyvyttö nauttimaan omistuksesta tulevasta hyödyistä, ja missä häntä tästä huolimatta häntä pidetään velvollisuudenalaisena. Olennaista on se, että pääsääntöisesti ihmiset kykenevät omistusoikeuden ymmärtämiseen, kyseisen velvollisuuden täyttöön sekä omaisuuden nautintaan, ja että tästä syystä kyseinen kielenkäyttötapa on perusteltu. Siitä, että kyseisessä poikkeustilanteessa kyseinen velvollisuus (kiinteistövero) täytetään edunvalvojan välityksellä, ei seuraa, että oikeustieteessä vallitsevaa yleistä ajattelutapaa tulisi muuttaa tai että siinä olisi jotain vikaa. Eläinten oikeuksista puhuminen edustaa kielenkäyttötapaa, missä yleistä kielenkäyttöä vastaavan asiantilan näyttäminen vaikuttaa tieteellisen tiedon perusteella – lukuisista eläinten älyllistä käyttäytymistä verifioivista havainnoista huolimatta – mahdottomalta tehtävältä.

Toisekseen eläinten oikeuksista puhuminen vaikuttaa heikosti perustellulta, mikäli tarkastellaan eläintä edustajan välityksellä toimivana oikeussubjektina. Eläimet eivät voi kelpuuttaa edustajaa, ne eivät tahdo tai luota kyseisiä käsitteitä koskevassa merkityksessä, eivät osallistu inhimillisen tiedon tuottamiseen (kielessä) eivätkä tätä kautta oikeusjärjestyksen sisältöä koskevaan diskurssiin.

Yleinen väittäminen, että asia olisi samoin esimerkiksi pikkulasten ja dementoituneiden vanhusten osalta, on virheellinen. Tällöin ei nimitäin tule huomioiduksi lain holhoustoimesta (1.4.1999/442) 17 §:n 1 ja 3 momentin kohdat lapsen täysi-ikäiseksi ja oikeustoimikelpoiseksi tulosta, tai tapausta, missä itseään edustamaan kykenemätön saavuttaa takaisin kykynsä valvoa itseään ja varallisuuttaan koskevia asioita. Sääntely osoittaa, että kyse on väliaikaisesta oikeustilasta, jota noudatetaan pääsäännön ohella. Vaikka viimeksi mainitussa tilanteessa henkisen kyvyn ”palautumista” pidettäisiin lääketieteellisesti mahdottomana, ei ihminen

milloinkaan menetä oikeuskelpoisuuttaan ja -subjektiuttaan kaikkia ihmisiä kohtaan tunnetun periaatteellisen kunnioituksen vuoksi. Vasta kuolema lakkauttaa oikeussubjektin (ks. esim. *Kivimäki–Ylöstalo*, s. 129).

Eläinten osalta vastaavia oikeusjärjestyksen sisältöjä ei voida tuntea. ”Kunnioituksella” on myös normatiivinen merkitys (en puutu tässä aiheeseen), joka luonnollisesti lähtee siitä, että eläimet eivät kuulu oikeussubjektien joukkoon. On lähettävä siitä, kuten Aaltola ajattelee, että keskustelu koskee oikeussubjektia *a priori*. Kenties meidän on ajateltava vain ihmiset subjekteina keskinäisen kunnioituksen osapuoliksi, ei ”eläinten oikeuksia” koskevaa käsitelystapaa vastaan, vaan erityisesti ihmisten oikeuksien ja tasavertaisten kohtelun puolesta. Lähimenneisyytemme tuntee karmivia esimerkkejä ihmisten eriarvoistamisen johtavan ajattelun seurauksista. Jos Aaltolan esittämä rakenne saa kannatusta, maksammeko eläinten paremman kohtelun arvomaailman hinnan ihmisiin kohdistuvan huonon kohtelun arvomaailman saavuttamalla jalansijalla?

*

Yleisessä oikeustieteessä lähinnä Wesley Newcomb Hohfeldin ajattelu on mielekkäimmällä tavalla yhdistettävissä ajatukseen ”eläinten oikeuksista”. Hohfeld ei ole suoraan käsitellyt asiaa, mutta hänen tutkimuksiaan pidetään yleisesti keskeisinä mm. oikeustieteessä yleisesti käytetyn peruskäsitteistön kannalta. Hohfeld jakaa kielenkäytössään kahdeksan peruskäsitettä neljäksi korrelaatti- ja vastakohtapariksi (Hohfeld 1978, s. 36). Erityisen mielenkiintoisia tässä ovat korrelaattiparit ”right – duty” ja ”privilege – no-right”. Hohfeldin ajattelun perusteella voitaneen puhua sellaisista oikeusasemista, joissa henkilö voi olla ”vain-oikeutettu”, ”vain-velvollinen”, ”vain-vapaa” tai ”vain-ei-oikeutettu” (Hohfeld, s. 41).

Esimerkiksi ihmisistä puhuttaessa Janne Kaisto on hyväksynyt hohfeldilaisen ajatuksen sellaisesta oikeusaseman muutostoinnista, missä henkilö tulee suhteessa muihin henkilöihin ”ainoastaan vapaaksi” esimerkiksi syömään salaatin. Hänellä ei kuitenkaan käsitteistön puitteissa tarvitse sanoa olevan oikeutta tehdä kyseistä tekoa (ks. *Kaisto* 2005, s. 218) siinä merkityksessä, että oikeutta vastaisi toisen velvollisuus.

Vaikuttaa näin ollen siltä, että meidän ei ole teoreettisessa puheessa välttämätöntä tarkastella oikeussubjektin käsitettä velvoitteen käsit-

teeseen liittyvänä kielenkäyttö- ja ajattelutapana. On ehkä myös mahdollista ajatella niin, että oikeustiede tuntuu erityisen passiivisen henkilösubjektin tyyppin, joka eroaa nykyisin tunnetusta aktiivisesta henkilösubjektista tai kelpoisuuden perustavien keinoin tällaiseksi järjestetystä henkilöstä. Tällainen henkilö ainoastaan "on oikeutettuna" – ei muuta. Sivuutan tässä tilan puutteen vuoksi vain-vapaana, -velvoitetuna tai -ei-oikeutettuna olemisen mahdollisuudet eläinten näkökulmasta.

Selvyyden vuoksi todettakoon, että passiivisen subjektin idea ei tarkoita sitä, etteikö voisi olla viranomaistahoja, jolla on sekä kompetenssi että velvollisuus eläinten intressissä olevien asioiden suhteen.

Passiivien henkilösubjektin idealla ei ole varsinaisia rajoja; ajatus voidaan periaatteessa yhdistää esimerkiksi ideaan "luonnosta" henkilösubjektina. Esimerkiksi Nora Steiner on tuonut esille (Steiner 1998, s. 267-271), asiaan itse skeptisesti suhtautuen, mahdollisuuden käsitellä oikeusjärjestelmä alun perin ekosentrisesti, ei-ihmiskeskeisesti. Erilainen systeemiperusta voisi merkitä esimerkiksi luonnon asemaa oikeussubjektina.

Kokonaan toinen asia on se, tarvitsemeko oikeustieteessä sanotunlaista "passiivisesti oikeutettua" henkilösubjektin käsitettä. Eikö esimerkiksi puhe viranomaisen velvollisuudesta valvoa samojen hyvien tavoitteiden ja tarpeiden toteutumista ole riittävä? Vaikuttaa siltä, että tarve tällaiselle konstruktiolle on hyvin vähäinen, vaikka ajatusta voidaan sinänsä pitää teoreettisesti mahdollisena. Esimerkiksi varallisuusoikeudellinen ajattelu ja järjestelmä rakentuvat pitkälti aktiviteetin ja dynaamisten henkilösuhteiden varaan. Passiivinen henkilösubjekti ei pääse varsinaisesti "murtautumaan" normaalin eli aktiviteettia ilmaisevan juridisen kielenkäytön sisään oikeuslauseita muodostettaessa. Oma lukunsa on vielä se, mitä oikeusjärjestyksen sisältöä koskevia seurauksia sanotun ajatuksen omaksumisesta systeemiin olisi.

Ehkä hedelmällisimpänä kasvualustana – jos tällöinkään – passiivissubjektin käsitteelle voidaan pitää keskusteluyhteyttä syntymättömän lapsen oikeuksiin tai keskusteluun ihmisen oikeudesta kuolla, mikäli esimerkiksi vakavasti loukkaantunut henkilö kykenee tällaisen vakaan tahtonsa ilmaisemaan. Siitä että henkilösubjektius alkaa syntymästä, seuraa määrätynlaista oikeuspoliittista painetta tätä aiemman asiantilan sääntelyyn oikeudellisesti. Käänteisesti sama koskee eräissä tilanteissa ih-

miselämän loppuvaiheita, joissa eettinen arvotelma voi joissakin tapauksissa kääntyä oikeudellisen käsitteistön tunnistamaa tilannetta vastaan. En puutu tässä näihin arkaluonteisiin kysymyksiin. Todettakoon, että pidän molempia kysymyksiä "eläinten oikeuksia" koskevan keskustelun edeltäjinä. [1]

*

Ihmisten suhde eläimiin moraaliseen näkökulmasta on myös oikeudellisesti merkityksellinen. Kuten Räsänen toteaa: "...yhä useammat ihmiset vaativat eettistä suhtautumista eläimiin niiden itsensä vuoksi." Käsitteäkseni eläinten asema keskustelun objektina on sama, vaikka eläinten oikeuksista puhuttaisiin moraaliseen mielessä. Mikäli eläimiin kohdistetaan julmaa ja tieteellisen tiedon perusteella kärsimystä tuottavaa käyttäytymistä, ja käyttäytyminen arvostetaan pahaksi, on kyse juuri inhimillisestä moraaliarvostelmasta, jonka tekeminen ei edellytä sitä, että kärsivä objekti käsitettäisiin myös moraalijärjestyksen (ks. myös Rawls, s. 504-512, joka ei sijoita eläimiä subjekteina teoriaansa oikeudenmukaisuudesta).

Pahuus jonkin suhteen vaikuttaa paremmin edellyttävän vain sitä, että teko rikkoo jotakin ihmisten parissa voimassa olevaksi koettua moraalikäskyä – esimerkiksi "älä aiheuta eläimille tarpeetonta kärsimystä!" – ja että ihmiset yleisesti ottaen kokevat kiellon vastaisen teon pahaksi.

Osana selitystä, miksi näin on, voidaan tietysti käyttää kärsimyksen käsitteen analogiaa ihmisten ja eläinten välillä. Tämä huomio on analogiana kuitenkin vain osa perustelua, ei rakennetta (oikeuskelpoisuus, -subjektius), johon muun muassa Räsänen haluaisi puuttua.

Elisa Aaltola (Tieteessä tapahtuu 3/2005) on pitänyt mielenkiintoisessa kirjoituksessaan silmällä eläimen asemaa arvosubjektina. Hän huomauttaa, ettei arvon alkuperää tulisi samaistaa arvon sisällön kanssa. Ymmärrän "arvon" käsitteen etupäässä hyväksi tavoitteeksi tai tarpeeksi (käsitteen sisältö on etiikassa hyvin kiistanalainen). Esimerkiksi eläinten osalta tieteellisen tiedon perusteella voidaan tiettyjen toimien sanoa olevan "hyviä" esimerkiksi suvunjakamisen ja eloonjäämisen tavoitteiden kannalta. Mikäli käytämme kieltä niin, että sen olion, jonka tavoitteista ja tarpeista on kysymys, nimitetään olevan arvosubjekti, voi myös eläin "olla" arvojen maailmassa. Arvosubjektina oleminen ei ole kuitenkaan saman tason asia kuin moraalijärjestyksen subjektina oleminen, sillä viimeksi mainitussa kes-

kustellemme subjektiudesta normatiivisessa järjestelmässä. Normatiivisen järjestelmän subjektilla on ehkä edellytettävä enemmän kuin "arvoja" koskeva keskustelun tapa antaa aihetta olettaa (vrt. esim. puiden tarpeet).

Mietittävää riittää ylitettäessä sitäkin kynnystä, joka asettaa vaatimuksia filosofisessa mielessä subjektista puhumiselle. Asetetaan edellytykseksi sitten tietynlainen kulttuurillinen koherenssi (eräiden eläinlajien osalta on havaittu kulttuurillisia piirteitä), inhimillinen tavanomainen kieli ja ajattelu, yleisesti "elämismailman" yhtäläisyydet (ks. esim. *Tuori*, s. 91) tai ilmeisenä ajatuksellisenä lähisukulaisena vaikuttava Nietzsche'n petoihminen, ei voida pitää lainkaan selvänä, että edes filosofisen ajattelun puitteissa eläimet kelpuutettaisiin Räsänen tarkoittamiseksi olioiksi, joilla voi olla oikeuksia. Ainakaan kaikista näkökulmista riittävä analogiayhteyttä ihmiseen ei ehkä ole osoitettavissa.

Vastakkaista näkökantaa voidaan perustella esimerkiksi evolutiivisilla (ks. esim. *Dawkins*, s. 26-60) ja neuro-fysiologisilla argumenteilla (ks. myös Posner, s. 527-541, eräänlaisesta analogia-ajattelun "epäonnistumisesta" tässä kohtaa). Oma tietämykseni on liian vajavainen kokonaisnäkökuvan muodostamiseksi. Kysymystä pohdittaessa myös oikeuden käsitteen määrittely on, velvoitteen ohella, keskeistä. Räsänen itse määrittelee oikeuden mielenkiintoisella tavalla: "[O]ikeudet ovat olioille yhteiskunnallisesti määritellyjä asiakokonaisuuksia", mainiten esimerkkeinä oikeuden elämään, hyvinvointiin ja puhtaaseen ympäristöön.

*

En puutu tässä oikeuden käsitteeseen oikeustieteessä. Todettakoon kuitenkin, että tavanomaisen oikeudellisen kielen alueella "oikeuksista" puhutaan myös huomattavan epämääräisessä merkityksessä. Esimerkiksi puhe "perusoikeuksista" Suomen perustuslain (11.6.1999/731) 6-23 §:ssä viittaa oikeustieteen kielessä useisiin vapauskäsitteen merkityksiin sekä toisaalta velvoitetta koskevassa puheessa lainsäätäjän ja viranomaisten velvollisuuteen ottaa kyseiset "julistuksenomaiset" lainsäädännökset huomioon omassa käyttäytymisessään.

Vapauden käsite vaikuttaa velvoiteoikeudessa eräänlaisena ajatuksellisena lähtökohtana (ks. esim. *Wilhelmsson*, s. 13 ss.; *Zitting*, s. 398), jolloin henkilön ajatellaan olevan ei-käskynalainen (ks. esim. *Kaisto*, s. 149 Rossiin viitaten).

Jälkimmäisessä on kyse normaalista velvoitteen käsitettä hyväksi käyttävästä selittämisen tavasta. Sitä vastoin kysymys siitä, onko perusoikeuksista puhuttaessa todella kyse oikeuksista yksityisen henkilön aineellisen oikeustilan kannalta, on huomattavasti kiistanalaisempi.

Mielenkiintoista on se, että mikäli tämän-tasoiset "oikeudet" suurelta osin (eivät kokonaan) tulevat selitetyiksi vapauden käsitteen kautta, mikä merkitsee oikeusnormien ulkopuolella olemista, olisi eläinten oikeuksiakin koskeva keskustelu pitkälti keskustelua oikeusnormien ulkopuolella olemisen tavasta. Eikö tämä tapa ole ihmisiin kohdistuvien käskyjen, kieltojen ja kelpuutusten järjestelmä?

Enemmänkin on pidettävä silmällä sitä, mitä eläinten oikeuksista puhuminen oikeustieteen kielen näkökulmasta tarkoittaa. Vaikuttaa siltä, että tällaiseen kielenkäyttöön on hyvin vähän, jos mitään, syytä. Yleisessä oikeustieteessä on suhtauduttu ristiriitaisesti muun muassa siihen, voiko eläin olla käskyn kohteena. Näkökulma on käskemisen teoriaa koskeva. (Ks. *Kaisto*, s. 42 ss., ks. myös s. 293).

Täysin riippumatta vastauksesta vaikuttaa selvältä, että tarkoituksenmukaisen kielenkäytön puitteissa eläinten oikeuksista puhuminen voidaan hyvällä syyllä torjua. Kyse on eräänlaisesta "kolmannen asteen" kielenkäytöstä, missä oikaisua ei ole tehtävä vain käsitteen "oikeus" osalta, vaan myös oikeutetuksi väitettyä "subjektia" koskien. Jos oikeustieteen kielessä ilmaisusta ei jää mitään jäljelle, ei ajatusta tule ehkä pitää filosofisestikaan erityisen perusteltuna.

Ainakin Russellin tunnetussa kolmijaotellussa luonnontiede–filosofia–teologiaan oikeustiede jäsentyy osaksi filosofiaa (ks. *Russell*, s. 1). Aarnion ajattelun mukaisesti onkin mahdollista sanoa oikeustieteen kielenkäytön edustavan eräänlaista punnittua filosofista puhetta, kun kieltä arvioidaan nimenomaan oikeustieteen ominaisten käsitteiden ja niille annettujen merkitysten näkökulmasta.

*

Puhe eläinten oikeuksista viittaa ihmisten käyttäytymistä säänteleviin käskyihin ja kieltoihin, joissakin tapauksissa kelpuutuksiin, missä oikeussuhteen toisena henkilönä esiintyy viranomaisen (vaihtoehtoisesti myös viranomaisen voidaan käsittää käskyn kohteeksi). Esimerkiksi Steven Wisen teosta *Rattling the Cage: Toward Legal Rights for Animals* – jossa puhutaan asteittaisen eläinten oikeussubjektisuuden puolesta muun muassa yhdenvertaisuus-, analogia-

ja tietoisuusargumenttiin nojaten – kommentoivat Posner ja Nussbaum ovat päätyneet pitkälti perinteisen ajattelun kannalle (ks. *Posner*, s. 539; *Nussbaum*, s. 1547).

Käsittääkseni avainasemassa vastakkais- ta ajattelutapaa koskevassa perustelussa on se, että ilmaisua ”eläinten oikeudet” tarkastellaan vain tietystä näkökulmasta tai vain tietyllä kielenkäytön tasolla eikä oikeusjärjestelmän kokonaiskuvasta käsin yleensä. Samalla käsityksen tueksi esitetään sellaisia poikkeustilanteita, joiden osalta oikeustieteessä turvaututaan täysin avoimesti systeemissä rinnakkaisesti voimassa oleviin selityksiin (esim. rahamaksuvelvoitteen pysyminen voimassa silloinkin, kun velallinen on maksukyvytön).

Poikkeustilanteet ovat voimassa, koska ne ovat osoittautuneet niitä tukevan argumentaation myötä vahvasti perustelluiksi. Näin siitä huolimatta, että yleisintä tapausta selittävä ajattelu ei niihin sovellu. Toisaalta joissakin tilanteissa kielessä saatetaan ilmaista vain se, että jotakin tilannetta ei tunneta oikeudellisia vaikutuksia aikaansaavana tai että tietty käyttäytyminen on kiellettyä. Esimerkiksi yleissopimuksessa lapsen oikeuksista (35 artikla) puhutaan lasten ”myynnistä ja kauppaamisesta”, vaikka lapsi ei voi milloinkaan olla kaupan kohde.

Ehkäpä puhetta eläinten oikeuksista on tarkasteltu liiaksi faktojen ja liian vähän oikeusjärjestyksen ja -järjestelmän sisällön perspektiivistä. Kun puhe ”eläinten oikeuksista” tuodaan oikeustieteen sisään, kovat perustelut kielenkäyttö- ja ajattelutavan tueksi peruttuvat toistaiseksi miltei tyystin.

VIITE

[1] (Ks. esim. *Grupp–Pearl*, s. 340-346, jossa todetaan sikiön osalta asian oikeudellisen puolen ilmeväisen naisen oikeutena aborttiin sekä keskusteluna miehen kannevallasta hakea toimenpiteelle kieltoa.

Eräissä yhdysvaltalaisissa tapauksissa raskaana olevaa naista kohtaan tehty henkirikos on ymmärretty murhaksi myös sikiötä kohtaan ”henkilönä” (person), ks. ([Notes] *Harvard Law Review*, s. 1755-1756).

Etenkin naisen ja syntymättömän lapsen oikeuksien välillä vallitsee tietynlainen ”kompromissin mahdottomuus”, ks. *Williams*, s. 74; HE 309/1993 vp. s. 24 ihmisarvon loukkaamattomuus on yhdistetty sikiöön – tosin sikiön oikeussubjektuuden idea torjuen.

”Oikeutta kuolla” on yleensä lähestytty kirjallisuudessa eräänlaisen omatoimisena eutanasia (voluntary active euthanasia) tai lääkärin avustamana eutanasia (physician-assisted sui-

cide), molemmat sallittuina toimina. Molemmat perustuvat lääkärin ja potilaan väliseen vuorovaikutukseen. Ks. esim. *Brock*, s. 204; *Dworkin–Frey–Bok*, s. 93-97 kuoleman kohtaamisen filosofisesta puolesta, mikä voitaneen yhdistää ”kolmanteen kategoriaan” tapauksia, jolloin esimerkiksi veegaanisessa tilassa oleva potilas ei kykene ilmaiseemaan tahtoaan, mutta joudutaan ottamaan kantaa läheisen henkilön kannevaltaan hakea oikeudelta määräystä toimenpiteelle; Kuoleman ”määritelmästä” ks. laki ihmisen elimien ja kudoksien lääketieteellisestä käytöstä (2.2.2001/101) 21 §, jossa käsite yhdistetään lääketieteelliseen faktaan aivotoiminnan pysyvistä loppumisesta).

KIRJALLISUUTTA

Arnholm, Carl Jacob (1964): *Privatrett I. Almindelig privatrett*. Oslo.

Brock, Dan W. (1993): *Life and Death – Philosophical Essays in Biomedical Ethics*. Cambridge.

Dawkins, Richard (1993): *Geenin itsekkyyks*. Suom. Kimmo Pietiläinen. Jyväskylä.

Dworkin, Gerald – Frey, R.G. – Bok, Sissela (1998): *Euthanasia and Physician-Assisted Suicide*. Cambridge.

Grupp, Andrew – Pearl, David (1987): ”Protecting the Life of the Unborn Child”. *The Law Quarterly Review* 1987 s. 340-346.

HE 309/1993 vp. *Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta*.

Hohfeld, Wesley Newcomb (1978): *Fundamental Legal Conceptions as Applied to Judicial Reasoning*. Westport Connecticut.

Kaisto, Janne (2005): *Lainoppi ja oikeusteoria*. Helsinki.

Kelsen, Hans (1968): *Puhdas oikeusoppi*. Porvoo.

Kivimäki, T. M. – Ylöstalo, Matti (1973): *Suomen siviilioikeuden oppikirja*. Porvoo.

[Notes], ”Persons: The Language of a Legal Fiction” s. 1745-1768. *Harvard Law Review* April/2001.

Nussbaum, Martha C. (2001): ”Animal Rights: The Need for a Theoretical Basis” s. 1526-1549. *Harvard Law Review* March/2001.

Posner, Richard A. (2000): ”Book Review: ”Animal Rights” – Rattling the Cage: Toward Legal Rights for Animals – Steven Wise”. *The Yale Law Journal* s. 527-541 Dec/2000.

Rawls, John (1972): *A Theory of Justice*. Cambridge Massachusetts.

Russell, Bertrand (19xx): *Länsimaisen filosofian historia I*.

Steiner, Nora (1998): ”Ekologisen vahingon siviilioikeudellinen korvaaminen Suomessa ja Ranskassa”. *Oikeustiede – Jurisprudentia* 1998 s. 223-283.

Tuori, Kaarlo (2000): *Kriittinen oikeuspositiivismi*. Vantaa.

Wilhelmsson, Thomas (1978): ”Sopimusvapaudesta”. *Oikeustiede – Jurisprudentia* 1978 s. 9-33.

Williams, Glanville (1994): ”The Fetus and the ”Right to Life””. *The Cambridge Law Journal* 1994 s. 71-80.

Zitting, Simo (1952): ”Omistajan oikeuksista ja velvollisuuksista”. *Lakimies* 1952 s. 387-401.

Kirjoittaja on OTL ja tutkija Helsingin yliopiston Yksityisoikeuden laitoksella.